

Dossier de premsa

CaixaForum Palma

Del 10 de febrer al 15 de maig de 2022

CaixaForum Palma revela la història amagada darrere dels faraons d'Egipte

- CaixaForum Palma acull *Faraó. Rei d'Egipte*, amb la col·laboració del British Museum, que convida als visitants a descobrir aquesta antiga civilització.
- Els faraons, els senyors de les Dues Terres, van ser els encarregats de protegir Egipte dels enemics i de garantir l'ordre de l'univers. Van governar des del 3000 aC, aproximadament, fins a la conquesta romana, l'any 30 aC.
- La nova exposició de la Fundació "la Caixa" explora el simbolisme i l'ideari de la monarquia egípcia, desvetllant les històries que s'amaguen rere les 137 peces incloses a la mostra com a representació d'aquesta antiga civilització.
- Hi destaquen els treballs d'orfebreria, i també les estàtues monumentals i els preciosos relleus de temples que acosten els visitants a la vida real i de poder de l'antic Egipte.

Faraó. Rei d'Egipte. Concepte i producció: Fundació "la Caixa", amb la col·laboració del British Museum. **Comissariat:** Marie Vandenbeusch, conservadora del Departament d'Egipte i Sudan del British Museum i comissària. **Dates:** del 10 de febrer al 15 de maig de 2022. **Lloc:** CaixaForum Palma (Plaça de Weyler, 3).

@FundlaCaixaCAT @CaixaForum #FaraóCaixaForum #BritishCaixaForum

Palma, 10 de febrer de 2022. La directora de CaixaForum Palma, **Margarita Pérez-Villegas**, i la conservadora del Departament d'Egipte i el Sudan del British Museum i comissària en cap de l'exposició, **Marie Vandenbeusch**, aquesta darrera via *streaming*, han inaugurat avui a CaixaForum Palma *Faraó. Rei d'Egipte*.

Dins de la seva programació cultural, la Fundació "la Caixa" presta una atenció preferent a les grans cultures del passat. Aquestes exposicions tenen com a missió mostrar al públic les diferents formes en què homes i dones de diversos llocs i èpoques s'han enfrontat a les grans qüestions universals, i també ampliar les perspectives sobre el món a partir de les investigacions històriques i arqueològiques més recents.

Aquesta vegada, l'exposició, coorganitzada per la Fundació "la Caixa" i el British Museum en l'àmbit de l'acord estratègic que mantenen, ofereix una oportunitat única per apropar-se a aquesta cultura mil·lenària a través de la figura dels faraons.

La cara humana dels déus

Estatuilla en actitud de júbilo
Bronze, c. 664-332 a. C. Egipto.
© Trustees of the British Museum

Faraó. Rei d'Egipte explora el simbolisme i l'ideari de la monarquia egípcia, i alhora tracta de desvetllar les històries dels objectes i les imatges que ha deixat com a herència aquesta antiga civilització.

Eren centenars els déus als quals es retia culte a l'antic Egipte, i es creia que tots mantenien algun vincle amb el faraó. Els antics mites expliquen que, abans del primer faraó, Egipte havia estat governada pels déus. Com a summes sacerdots, els faraons van supervisar la construcció de grandiosos temples per a la celebració de rituals. Els enterraments reials, sota les piràmides o a la Vall dels Reis, es

concebien amb la intenció de garantir el renaixement del faraó com a Osiris, senyor de l'inframón o món dels morts.

Juntament amb aquesta naturalesa divina, el faraó també era sovint

representat com un audaç guerrer; un geni de l'estratègia militar, implacable amb els enemics. Comandava els exèrcits amb la missió de mantenir la pau interior i d'expandir les fronteres. Tanmateix, Egipte va patir nombroses i doloroses derrotes contra els exèrcits romans i nubis, entre d'altres. Alhora, tot i el seu paper com a senyor de les Dues Terres, nexa d'unió entre el nord i el sud d'Egipte, el cert és que els faraons no van poder evitar les fortes tensions internes. Egipte va viure guerres civils, i va ser conquerit per potències estrangeres i governat per diversos sobirans que es disputaven el poder.

A través de les estàtues i els monuments, els faraons construïen amb molta cura les seves identitats, i projectaven una imatge idealitzada d'ells mateixos, bé com a guerrers poderosos, protectors d'Egipte contra els enemics, bé com a adoradors fervents dels déus, intermediaris entre aquests i la resta de la humanitat. Rere aquestes representacions de la reialesa, però, la realitat era molt més complexa. No tots els governants del país van ser de sexe masculí, ni tampoc egipcis, com l'antic rei macedoni i governant Alexandre el Gran. També hi ha constància de conspiracions regicides i de cops d'estat.

Al marge del seu origen, o del fet que fossin homes o dones, els monarques egipcis es definien mitjançant l'adopció de símbols reials; així, per exemple, inscrivien els seus noms en cartutxos, o duïen al front l'ureu, una figura de cobra dreçada. Encara que alguns faraons van ser objecte de veneració —com Tutmosis III, que va donar la màxima extensió a l'imperi egipci, o Amenhotep I, que després de la seva mort va ser adorat com un déu—, d'altres es van veure condemnats a l'oblit. Va ser el cas d'Akhenaton, que va causar un daltabaix religiós pel fet d'haver introduït el culte al disc solar Aton com a únic déu nacional.

Dividida en nou àmbits, l'exposició examina la figura del monarca egipci des de tots els punts de vista: com a ésser diví, situat al centre de l'estructura social, al voltant del qual s'articulen símbols i creences que van més enllà de l'existència terrenal; en la seva vida a palau, envoltat de la seva família; com a governant; com a guerrer; i fins i tot posa en relleu que l'origen dels faraons no va ser sempre egipci.

Des d'estàtues monumentals i relluents joies fins a objectes poc habituals

L'exposició presenta 137 peces destacades de la col·lecció egípcia del British Museum, que conserva un dels fons egipcis més importants del món, i que ofereix la imatge global més completa de l'antic Egipte.

Elemento decorativo para muebles en forma de ureo
Oro. Baja Época, c. 664-332 a. C. Egipto
© Trustees of the British Museum

Els objectes exposats permeten apreciar les múltiples habilitats dels antics artistes egipcis i són un testimoni de la imatge que el faraó volia que es transmetés d'ell mateix.

L'exposició mostra els rostres dels faraons, que impressionen per la seva serietat; també escenes de coronació en què apareixen envoltats de déus, enmig d'una explosió d'alegria; o esteles en què els veiem amb els braços creuats —postura que s'associa amb Osiris—, transformats alhora en déus. Al costat de la presència fascinant de les obres d'art, els textos ens permeten reconstruir el context en el qual es van crear aquestes peces, i ens introdueixen en els escenaris de la vida dels faraons: el temple, el palau, les festes, la memòria, les maneres de legitimar i transmetre el poder, el més enllà...

Els visitants hi podran descobrir una selecció d'estàtues monumentals, relleus en pedra d'antics temples, papirs, joies i objectes rituals. En destaquen diverses peces úniques: la figura del déu falcó Re-Haractes, un cap impressionant del faraó Tutmosis III de limolita verda, unes rajoles del palau de Ramesses III o un bust de marbre d'Alexandre el Gran.

L'exposició també presenta objectes menys habituals: les incrustacions de colors que es van fer servir per decorar el palau d'un faraó; les missives gravades en escriptura cuneïforme sobre tauletes d'argila que donen fe de la intensa activitat diplomàtica entre Egipte i Babilònia durant la Dinastia XVIII; l'arc de fusta d'un dels comandaments militars del faraó; un papir que deixa constància d'un judici per un robatori en un temple, o les imatges de governants nubis, grecs i romans que van actuar com a faraons.

Acompanyant les obres, la mostra inclou tres peces audiovisuals: dos vídeos i un interactiu. En el primer dels vídeos, se'ns presenta la geografia de l'antiga civilització egípcia; en el segon, s'aprofundeix sobre l'evolució de les tombes reials a l'antic Egipte. L'interactiu *Llista de reis* representa una pedra tallada egípcia —en la realitat té una longitud de 5 metres—, amb incisions, i que està incompleta. Vol explicar als visitants com els faraons van construir la seva legitimitat al vincular-se amb alguns dels seus predecessors i escollint deixar de banda d'altres.

Propostes per endinsar-se en el món dels faraons

A partir de la mostra, es desplega un programa d'activitats molt complet dirigit a tots els públics, com un cicle de conferències *Històries del Nil*, a càrrec de l'egiptòleg David Rull. En el marc d'aquest cicle, també tindran lloc visites comentades, visites familiars i una conferència pensada per a tota la família, amb l'arqueòloga Núria Rosselló.

Com ja és habitual, l'exposició es completa amb l'edició d'una publicació a càrrec de la Fundació "la Caixa" i el British Museum i coordinada per la comissària Marie Vandenbeusch.

Aquesta mostra es va poder veure entre 2011 i 2013 en una primera versió per diverses ciutats del Regne Unit. Posteriorment, es va ampliar la llista d'objectes inclosos a la mostra i els temes que abastava per a la seva exhibició internacional. La mostra arriba a CaixaForum Palma després de passar pels centres culturals de Barcelona, Madrid, Saragossa, Girona, Sevilla, Tarragona i Santiago de Compostela.

Aquesta col·laboració és fruit de la voluntat de les dues institucions de promoure el coneixement a partir de l'organització de grans projectes expositius presentats conjuntament a partir de les col·leccions britàniques.

El president del Patronat del British Museum, Sir Richard Lambert, i la directora general adjunta de la Fundació Bancaria "la Caixa", Elisa Durán, van signar el setembre del 2015 un acord de col·laboració entre les dues institucions per als anys següents. El compromís permetia intensificar una relació d'entesa històrica entre aquestes dues institucions, que durant dècades havien estat treballant conjuntament. El British Museum sempre ha estat un dels prestadors de referència a les exposicions que "la Caixa" ha dedicat a les grans cultures del món.

Aquest ambiciós acord s'emmarca en la línia d'actuació impulsada per la Fundació "la Caixa" en els últims anys per establir aliances estratègiques amb grans institucions culturals del món, amb la finalitat d'intensificar la seva acció cultural i fomentar sinergies entre diferents institucions de primer ordre internacional.

OBJECTES CLAU DE L'EXPOSICIÓ

Àmbit 1 *Cap del faraó Tutmosis III*

Limolita verda. Dinastia XVIII, regnat de Tutmosis III, c. 1479-1425 a. C. Karnak, Tebes, Egipte

La corona blanca era el símbol de l'Alt Egipte. Els seus orígens es remunten als inicis de la història egípcia antiga i estaven vinculats a la deessa voltor Nekhbet, protectora d'aquesta regió. Els faraons en feien ús per reclamar la supremacia sobre l'Alt Egipte i generalment es combinava amb l'ureu (figura de cobra dreçada), que en aquesta peça trobem curiosament tallat al front del faraó. Encara que no hi ha cap inscripció a la peça, el faraó es pot identificar com Tutmosis III per l'estil delicat dels seus trets facials. Després d'un llarg període de corregència amb la seva madrastra, Hatshepsut, Tutmosis III va aconseguir dur les fronteres de l'imperi egipci a la seva màxima extensió, amb diverses expedicions militars cap al nord, a través de Síria i Palestina, i cap al sud, a Núbia. El seu pròsper regnat també es reflecteix en la gran qualitat de les escultures produïdes als tallers reials.

Àmbit 2 *Estàtua del déu Re-Haractes*

Granit. Dinastia XIX, regnat de Rameses II, c. 1279-1213 a. C. Tell el-Maskhuta, Egipte

Aquesta estàtua representa el déu falcó Re-Haractes protegint el nom del faraó Ramesses II tancat dins d'un cartutx (marc oval). El nom d'aquest déu, que es pot traduir com «Re-Horus dels dos horitzons», representa la unió entre el déu solar Re i el déu del cel Horus. A tots dos se'ls podia representar com a falcó. La inscripció jeroglífica sobre la base descriu Re-Haractes com a «gran déu, senyor del cel». L'estàtua és una mostra dels milers que se'n van fer durant el regnat de 66 anys de Ramesses II, com a part d'un programa de construcció de temples que es va estendre més enllà d'Egipte, cap a Núbia. Aquests temples estaven decorats amb representacions i descripcions de les seves victòries militars. Estàtues com aquesta transmetien que el faraó estava protegit pels déus. Aquesta es va descobrir a Tell el-Maskhuta, a la part oriental del delta del Nil, una ciutat aparentment deshabitada durant la regnat de Ramesses II. És probable que l'estàtua s'hi hagués traslladat per decorar un temple construït per un faraó posterior.

Àmbit 3 *Figura del faraó Mentuhotep II*

Pedra calcària. Dinastia XVIII, c. 1550-1295 a. C. Egipte

Mentuhotep II va ser un eminent faraó que va governar des d'aproximadament el 2055 fins al 2004 aC, reconegut per haver reunificat Egipte després d'un llarg període de lluites i guerres internes. La doble corona de l'Alt i el Baix Egipte transmet el control del governant sobre les Dues Terres. Aquest rei va ser llegendari pels seus èxits, com ho demostra el fet que aquesta estàtua es va esculpir segles després del seu regnat. Embolcallat en una tela blanca i amb el ceptre i el flagell, el rei apareix associat a Osiris, déu de l'inframón o món dels morts.

Àmbit 4 *Relleu d'un temple del faraó Ptolomeu I*

Dinastia Ptolemaica, regnat de Ptolomeu I, c. 305-282 a. C.
Temple d'Hathor, Kom Abu Billo, Egipte

Una de les tasques més importants del faraó era presentar ofrenes als déus. Els temples normalment estaven decorats amb moltes escenes, entre d'altres, representacions del faraó oferint menjar, beguda i articles preciosos als diferents déus. Aquí el faraó Nectàneb I fa ofrena d'una pila d'encens. Encara que l'escena està parcialment esborrada per cops de martell, els jeroglífics que descriuen l'ofrena encara es poden llegir. El faraó Nectàneb I, fundador de l'última dinastia egípcia autòctona, va repel·lir els intents perses d'envair Egipte amb l'ajuda de mercenaris grecs. Sota el seu govern, Egipte va experimentar un renaixement cultural i el seu regnat va destacar per la innovació, tant en termes de construcció de temples com de retrats. Va iniciar un projecte massiu per construir temples arreu del país. També va reconèixer els seus il·lustres avantpassats mitjançant el seu nom d'entronització Kheperkare, que és el mateix que el del faraó Senuseret I que va governar uns 1600 anys abans.

Àmbit 5 *Rajoles del palau de Rameses III.*

Fayenza. Dinastia XX, regnat de Rameses III, c. 1184-1153 a. C. Tell el-Yahudiya, Egipte

Els palaus, igual que les cases, normalment es construïen amb tovot assecat al sol, mentre que la pedra estava reservada principalment per als temples dels déus. Encara que el tovot no perdura com la pedra, per l'erosió de la pluja i el vent, els fragments que ens han arribat amb pintures i incrustacions de faijança (material vidriat semblant a la ceràmica) indiquen que es tractava d'edificis luxosament decorats, a l'alçada del faraó que els habitava. En molts palaus la decoració era a base de motius vegetals, que

representaven el paisatge fèrtil i ple de vida d'Egipte. També s'utilitzaven noms reials com a elements ornamentals, per commemorar el faraó que havia fet construir el palau. Els exemples de decoració que es mostren aquí i que inclouen parts dels noms del faraó Ramesses III pertanyien a un palau de Tell el-Yahudiya, al nord Egipte, del qual queda ben poca cosa. En dues rajoles es representa l'au *rekhit*, que simbolitza la població sota l'autoritat del faraó. L'ocell reposa damunt d'un cistell, formant un text jeroglífic que es pot llegir com «tots els súbdits del faraó», amb la qual cosa es recordava als visitants que el faraó tenia el màxim control sobre tots els habitants d'Egipte. Als palaus també s'hi mostraven escenes que representaven presoners estrangers, per evocar el domini del faraó sobre altres regions..

Àmbit 6

Estàtua del funcionari del govern Sennefer

Granodiorita. Dinastia XVIII, regnat de Tutmosis III, c. 1479-1425 a. C. Tebes, Egipte

Sennefer va ser un poderós funcionari del govern egipci durant el regnat del faraó Tutmosis III, una posició que li permeté encarregar aquesta escultura d'alta qualitat. Es tracta d'una «estàtua cúbica», un tipus d'escultura ideat a començaments de la Dinastia xii (primera meitat del segle xx aC), que representa un home assegut embolcallat amb un mantell, una referència al renaixement del déu Osiris després de mort. Sennefer és també conegut per haver encarregat almenys dues estàtues més i per una tomba bellament decorada a la necròpolis de Tebes. Sovint, el rei feia col·locar estàtues dels funcionaris lleials a l'interior dels temples com a mostra de favor. Aquesta d'aquí podria haver estat erigida originalment al temple funerari del faraó Tutmosis III. Amb això, Sennefer confiava beneficiar-se de les ofrenes diàries als déus gràcies a la intermediació de la seva estàtua. Tot plegat es descriu en la llarga inscripció jeroglífica de la part frontal de l'estàtua, en la qual Sennefer demana que, un cop mort, se li facin ofrenes funeràries.

Àmbit 7

Tauleta amb el text d'una missiva d'un rei babiloni en escriptura cuneïforme

Argila. Dinastia XVIII, regnat d'Amenhotep IV/Akhenaton, c. 1352-1336 a. C. Tell el-Amarna, Egipte

En excavacions arqueològiques a la ciutat de Tell el-Amarna es van descobrir moltes tauletes de fang que registren la correspondència diplomàtica entre governants egipcis i estrangers. Estaven escrites

en cuneïforme, un sistema d'escriptura emprat per tot el Pròxim Orient per a la correspondència. Les bones relacions entre els diferents regnes de la zona sovint depenien de l'intercanvi de regals. En aquest cas, el rei babilònic Burnaburiash es queixa al faraó Akhenaton de la quantitat i la qualitat dels regals rebuts en comparació amb els que ell havia enviat a Egipte.

Àmbit 8 *Estàtua del faraó Senuseret III*

Grauvaca. Dinastia XII, regnat de Senuseret III, c. 1874-1855 a. C. Elefantina, Egipte

Cap d'un faraó Ptolemaic

Pedra calcària. Dinastia Ptolemaica, c. 305-30 a. C. Egipte

Cap d'Alexandre el Gran

Marbre. Dinastia Macedònia, regnat d'Alexandre el Gran, c. 332-323 a. C. Temple d'Afrodita, Cirene, Líbia

Aquesta peça mostra el faraó Senuseret III amb el nemes (ornament de cap de material tèxtil) i l'ureu (figura de cobra dreçada) al front. Aquests símbols de la reialesa van ser usats i copiats des de les primeres dinasties. Més endavant, els reis estrangers també els van adoptar, però sovint representats amb el seu propi estil, tal com ho demostra aquest cap d'un governant ptolemaic. Alexandria, al Baix Egipte, s'havia convertit en la capital grega recentment fundada i, a diferència dels temples egipcis, els seus palaus estaven decorats amb estàtues a l'estil grec, molt similars a aquest cap d'Alexandre el Gran.

Àmbit 9 *Fragment de la tapa del sarcòfag del faraó Ramesses VI [rèplica]*

Dinastia XX, regnat de Ramesses VI, c. 1143-1136 aC. Tomba de Ramesses VI, Vall dels Reis, Tebes, Egipte

Els faraons del Regne Nou van ser enterrats en grans i impressionants sarcòfags, a l'interior dels quals s'hi col·locava un o diversos taüts més petits. A la tomba del faraó Ramesses VI, a la Vall dels Reis, s'hi van trobar fragments del sarcòfag, com aquest d'aquí, que prové de la tapa. Els saquejadors de la tomba el van deixar després d'haver-la desposseït de metalls preciosos i altres objectes de valor. En alguns casos, aquests robatoris de tombes formaven part d'iniciatives controlades per l'estat amb l'objectiu de reciclar materials preciosos per a altres usos. El cos del faraó Ramesses VI es va recuperar a finals del segle XIX. Ja no era a la seva pròpia tomba, sinó que se l'havien endut a la del faraó

Amenhotep II, que havia regnat gairebé 300 anys abans que ell. Aquesta tomba s'havia utilitzat per aplegar les restes d'enterraments reials de tota la Vall dels Reis, que corrien el risc de ser atacats pels saquejadors. En textos antics es registren aquests robatoris de tombes, inclòs el de la tomba de Ramesses VI.

ÀMBITS DE L'EXPOSICIÓ

1. Egipte, la terra dels faraons

Els faraons van governar Egipte des del 3000 aC fins a la conquesta romana, l'any 30 aC. Però darrere d'una aparent unitat, al llarg de la seva història es van produir molts canvis —de caire econòmic, tecnològic, artístic i polític— que van anar transformant el país. Fins i tot es va donar el cas que els faraons egipcis van haver de compartir el poder amb invasors procedents de poderosos regnes propers. Ara bé, malgrat tots aquests canvis, la flexibilitat inherent a la monarquia egípcia li va permetre perviure durant més de tres mil·lennis. El faraó representava els déus a la terra, i havia de mantenir la *maat* (harmonia universal) i protegir Egipte dels seus enemics. Aquesta exposició explora els ideals, les creences i el simbolisme de la reialesa egípcia, però també busca desvelar les realitats que hi havia darrere d'aquestes idees.

Els antics egipcis registraven el pas dels anys seguint el regnat de cada faraó. Així, per exemple, l'any 5 del regnat de Ramesses II correspon aproximadament al 1274 aC. En l'època moderna, ens hem anat familiaritzant amb la divisió cronològica de la història de l'antic Egipte per dinasties (grups de governants relacionats entre ells), que va ser ideada per Manetó, un sacerdot egipci que va viure durant el segle III aC. Més endavant, aquestes dinasties es van organitzar en períodes més llargs d'història coneguts com els Regnes Antic, Mitjà i Nou, que s'intercalen amb els anomenats Períodes Intermediaris, durant els quals l'estat sovint no estava centralitzat. A tall d'exemple, Ramesses II és el tercer faraó de la Dinastia XIX, en el període del Regne Nou.

Egipte i la seva geografia

Egipte ha estat de sempre condicionat pel Nil, que de sud a nord flueix per l'Alt i el Baix Egipte i forma un delta amb una àmplia xarxa de canals que desemboquen al Mediterrani. A banda i banda de la vall del Nil, la terra deixa pas a l'aridesa del desert.

Les terres a tocar de les ribes del Nil eren molt productives, gràcies al llim que deixava la crescuda anual del riu. Els antics egipcis van saber canalitzar les aigües del riu i fer que es pogués practicar l'agricultura durant tot l'any.

El Nil també era la principal ruta de transport a Egipte, encara que, al sud, els desplaçaments tenien la dificultat de les cascades, que obligaven a descarregar els vaixells i transportar-los per terra per evitar els perills de les roques i els ràpids. Però res de tot això no aconseguia dissuadir els egipcis d'emprendre expedicions a terres llunyanes a la recerca de mercaderies valuoses, com ara el banús o els ullals d'elefant. Aquestes expedicions, sovint ordenades per decret reial, eren essencials per al prestigi dels faraons. Als grans deserts a costat i costat de la vall del Nil, dels quals s'extreien pedres i metalls preciosos, s'utilitzaven ases per transportar les mercaderies per les rutes de les caravanes.

L'Alt i el Baix Egipte es coneixien antigament com les Dues Terres, i en els períodes d'estabilitat eren governats com un sol país. Per controlar aquest territori

tan vast i mantenir la pau amb els veïns (els nubis, al sud; els libis, a l'oest; i els estats d'Hatti, Mitanni, Assíria i Pèrsia, al nord-est), calia un faraó ben fort. Al llarg dels segles, la relació amb aquests pobles va fluctuar entre els enfrontaments i les aliances. D'altra banda, les fronteres de l'estat egipci van anar variant segons l'èxit o el fracàs de les diferents campanyes militars i de la diplomàcia.

2. Fills dels déus

A l'antic Egipte es retia culte a centenars de déus diferents i el faraó estava associat a cadascun d'ells de diferents maneres. Els mites antics expliquen com Egipte va ser governat per déus abans del primer faraó. L'últim governant diví va ser el déu amb cap de falcó Horus, de qui el faraó era considerat una encarnació. En morir, el faraó es transformava en el déu Osiris, pare d'Horus i senyor de l'inframón o món dels morts. Aleshores, el seu successor es convertia en el nou Horus a la terra.

Els reis justificaven constantment el seu dret a regnar per la seva relació amb els déus: no només eren representants dels déus sinó també intermediaris entre els éssers humans i divins. Les imatges que representen la relació del faraó amb els déus cobreixen els murs dels temples egipcis antics. Les escenes de la mitologia de la creació sovint es representen al costat de les que mostren ofrenes realitzades als déus com a agraïment per una inundació abundant del Nil i un regnat pròsper. Aquestes ofrenes podien ser de llet, pa, vi o estatuetses de la deessa Maat. Les representacions de victòries militars també es mostraven a les façanes dels temples i presentaven el faraó com un guerrer poderós que sotmetia els seus enemics

3. Símbols de poder

Vestits esplèndids i joies elaborades distingien el faraó del poble i el seu poder quedava simbolitzat per una sèrie de corones diferents amb significats específics, així com per l'ureu (figura de cobra dreçada) al front. La doble corona, una combinació de la corona vermella del Baix Egipte i la corona blanca de l'Alt Egipte, indicava el control que el faraó exercia sobre el país unificat.

El faraó disposava d'una titulatura feta d'una sèrie de noms, títols i epítets. Totes aquestes denominacions tenien importants significats simbòlics i es triaven curosament per indicar la devoció a un déu determinat o la connexió amb un governant anterior. Generalment cada faraó tenia cinc noms reials, dos dels quals, el nom d'entronització i el nom de naixement, es representaven dins de cartutxos, és a dir, envoltats per una corda nuada com a forma de protecció.

4. Temples: els reis, els déus i la memòria

Els temples egipcis presentaven una successió de patis que conduïen a la zona més sagrada, només accessible a un petit nombre de sacerdots i on es custodiava l'estàtua del déu principal del temple.

Els temples eren essencials per a la relació entre el faraó i els déus i, en alguns casos, aquests edificis eren ampliat i modificats repetidament per part de successius reis. Com a summe sacerdot, el faraó era qui havia de realitzar les cerimònies religioses més importants, com ara el ritual diari de vestir i alimentar el déu i fer-li ofrenes. De fet, però, eren els sacerdots del país els qui duïen a terme aquests rituals en nom seu. Si els déus en quedaven satisfets, recompensarien Egipte amb estabilitat i el faraó amb un regnat llarg i pròsper. Als temples s'hi celebraven moltes festes i algunes representaven una oportunitat perquè el poble interactués amb els déus o, en tot cas, amb les seves estàtues.

Cultivar el record dels governants precedents era un element molt important en la cultura egípcia. A alguns faraons se'ls venerava com a figures santes que podien intervenir en la vida quotidiana; mentre que a d'altres se'ls esborrava dels monuments oficials —com va ser el cas de la reina Hatshepsut— i els faraons que els succeïen en profanaven el nom o, senzillament, l'ometien.

5. La vida de la reialesa: el palau i la família

Arreu d'Egipte es construïen palaus reials, indrets on, a més de desenvolupar-s'hi la vida quotidiana de la família reial, també s'hi realitzaven rituals i cerimònies i que disposaven d'estances per als hostes oficials i visitants de l'estranger. A diferència dels temples, que es construïen amb pedra, els palaus normalment estaven fets de tovot, de manera que ben pocs han sobreviscut fins als nostres dies. Però les incrustacions de colors en rajoles i les pintures trobades en algunes restes ens mostren l'esplendor original d'aquests llocs.

Les famílies reials egípcies eren molt grans. Normalment, el faraó tenia una reina principal, així com unes quantes esposes més. Les aliances diplomàtiques s'establien o s'enfortien mitjançant el matrimoni amb filles de governants estrangers. I és clar, d'aquestes unions reials en naixien molts infants. Així, per exemple, es creu que el faraó Ramesses II va engendrar, amb les seves diferents esposes, més de quaranta fills i quaranta filles.

Béns de prestigi

Rarament s'han trobat peces de joieria i altres objectes quotidians als palaus; però, en canvi, sí que se n'han descobert molts a l'interior de les tombes reials. Als tallers reials hi treballaven els millors artesans del país, que donaven forma a peces de materials com ara l'or, les pedres semiprecioses i el vidre. La major part de les matèries primeres provenien del comerç amb altres terres o dels tributs pagats pels territoris conquerits. Una pintura de la tomba de Sobekhotep, canceller durant el regnat del faraó Tutmosis IV (c. 1400-1390 aC), mostra un grup de nubis que porten anells d'or, banús, pells de lleopard, palletes de jaspi vermell i cues de girafa com a tribut al faraó. I tot i que l'antiga economia egípcia es basava en l'intercanvi més que en la moneda, sovint s'utilitzaven mesures estandarditzades d'or, plata i coure per a les transaccions comercials.

6. L'administració d'Egipte: funcionaris i govern

Els textos que ens han pervingut de l'antic Egipte revelen que el faraó havia de governar un sistema administratiu complex, dissenyat per mantenir el control econòmic i polític del país. Per fer-ho, tenia el suport d'un o dos visirs (els màxims funcionaris del govern) que supervisaven una vasta xarxa d'escribes, sacerdots i administradors.

En tombes i temples arreu del país, els alts funcionaris registraven la seva vida i els seus actes més importants. Sovint exageraven les seves capacitats i la participació en certs esdeveniments, i escrivien sobre allò que els havia aportat riquesa i poder. En canvi, sabem ben poca cosa del poble o d'aquells que ocupaven posicions menys importants en l'administració. La immensa majoria d'egipcis eren pagesos que no van ser esplèndidament enterrats i de qui ni tan sols coneixem els noms.

7. Guerra i diplomàcia

Defensar Egipte i construir un imperi eren unes de les principals obligacions del faraó. Les façanes dels temples estaven cobertes d'escenes del faraó com a guerrer, lluitant en batalles i massacrant enemics. I si bé se'l solia representar victoriós, sovint la realitat era molt diferent, tot i que aquesta part de la història està menys documentada. Egipte va ser envaït moltes vegades per exèrcits estrangers i sovint va estar immers en períodes de guerra civil. Nubis, perses, libis, grecs i romans van atacar el país i hi van governar en diferents moments. Aquests fets no acostumen a aparèixer en la versió oficial dels esdeveniments, però sí que els trobem descrits en documents privats que de vegades esmenten batalles perdudes.

L'acció militar no era l'única manera que Egipte tenia de relacionar-se amb els seus veïns; també les aliances diplomàtiques eren part important en la gestió de les relacions exteriors. Els intercanvis de regals i els matrimonis polítics eren habituals per ajudar a mantenir relacions pacífiques amb els veïns

8. Estrangers al tron

Egipte va experimentar diverses invasions i períodes en què potències estrangeres van governar el país. Durant aquestes èpoques, la majoria de reis estrangers van adoptar la iconografia i les tradicions de l'antic Egipte, representant-se com a faraons i acceptant els atributs i les insígnies de la reialesa. Amb això es buscava aconseguir l'acceptació de la població local. Alguns sobirans estrangers es van interessar en la història i en les creences del país i en van copiar l'art i les tradicions, que ja tenien segles d'antiguitat.

Els reis estrangers van mantenir les creences religioses tradicionals i es van mostrar devots dels déus egipcis. Els sobirans grecomacedonis i els emperadors romans van ser grans constructors de temples consagrats als déus egipcis, on es feien representar com a faraons tradicionals. Ara bé, aquests governants també van continuar adorant els seus propis déus als seus països d'origen, on rarament se'ls representava com a faraons.

9. Una vida eterna: la mort del faraó

Es creia que, en morir, el faraó viatjava a l'inframón o món dels morts. Els textos màgics, les fórmules, la decoració de la tomba i l'aixovar funerari li proporcionaven tot el que calia per al viatge. En arribar a l'altra vida, el faraó era assimilat amb el déu Osiris, senyor dels morts i de l'inframón, i un dels governants mítics d'Egipte abans de la creació de la humanitat. En la mort, també se l'associava a altres déus, com ara el déu solar Re; i igual que el sol, viatjava cada nit a través del món dels morts per renéixer, dia rere dia, a l'alba.

Enterraments reials

Per tal d'ajudar el faraó en el seu viatge a una vida nova i eterna, se li construïa una gran tomba per acollir el seu cos. Es començava a construir ben aviat del seu regnat per garantir que tot estigués llest en morir. Al llarg de la història, l'estructura de les tombes reials va canviar substancialment. Així, per exemple, les piràmides es van edificar durant els Regnes Antic i Mitjà. Amb el temps, però, les tombes es van començar a excavar als vessants de la Vall dels Reis, a Tebes, amb l'objectiu d'ocultar-ne la ubicació i el seu preciós contingut. Tots els sepulcres estaven minuciosament decorats amb textos màgics i protectors i amb descripcions de rituals. Però, malgrat aquestes precaucions, gairebé totes les tombes van ser saquejades, sobretot durant l'antiguitat.

A les tombes reials, s'hi dipositaven molts objectes valuosos, com ara mobles, joies i menjar. Amb tot plegat es pretenia demostrar la riquesa i la magnificència del faraó i, suposadament, havia de satisfer les seves necessitats per a l'eternitat. Per preservar el seu cos, el faraó es momificava durant un procés que durava al voltant de setanta dies. Actualment, la majoria de mòmies reials que es conserven són al Museu Egipci del Caire.

ACTIVITATS AL VOLTANT DE L'EXPOSICIÓ

CICLE D'HUMANITATS HISTÒRIES DEL NIL

Del 31 de març al 28 d'abril de 2022

De la mà de personalitats singulars que van protagonitzar fets insòlits, CaixaForum Palma descobrirà els aspectes culturals més rellevants de la civilització egípcia. En el marc del cicle, s'analitzaran les relacions comercials i diplomàtiques amb els pobles veïns, així com el llegat cultural que es va transmetre a través de l'univers cultural copte i cristià. El seminari pretén ser un viatge visual que recorrerà la conca del Nil des de la desembocadura, a prop d'Alexandria, fins al naixement del Nil Blau al Llac Tana, a Etiòpia. Però a més d'Egipte i el riu que li dona la vida, també viatjarà per les costes del Mar Roig i la Península Àràbiga i els deserts del Sàhara i el Rubo al-Khali, a la recerca de les empremtes de la civilització faraònica i d'alguns dels seus viatgers més intrèpids.

A càrrec del doctor en egiptologia **David Rull**, també professor de la UAB i la UOC, divulgador científic i guia d'expedicions. Ha col·laborat en projectes de recerca amb l'Institut Français d'Archéologie Orientale (IFAO) i American University in Cairo (AUC), a més de publicar nombrosos articles en premsa especialitzada.

ELS ORÍGENS DE LA CIVILITZACIÓ FARAÒNICA

Dijous 31 de març, a les 19 h

Molt abans que Egipte es convertís al país dels faraons, a finals del IV mil·lenni, al cementiri arcaic d'Umm el-Qaab es va enterrar un governant local, de nom Escorpí. Al seu ajuar s'han trobat inscripcions fetes en petites tauletes d'ivori i gots de ceràmica que podrien ser les mostres d'escriptura més antigues de la humanitat. Qui va ser aquest "rei" anterior als faraons? Qui i per què va inventar els jeroglífics en aquell moment?

Segles més tard, a mitjans del III mil·lenni, i ja durant la III dinastia, el gran sacerdot d'Heliòpolis Imhotep, va erigir la primera piràmide en pedra d'Egipte per al rei Djoser. A

La necròpolis de Saqqara, s'inaugurava així una tradició que perduraria durant segles i que, anys més tard, donaria lloc a una de les icones de la civilització faraònica i una de les set meravelles del món antic: la gran piràmide del rei Keops a Gizeu.

INTRÈPIDS VIATGERS I COMERCIANTS

Dijous 7 d'abril, a les 19 h

Al rei egipci Pepi II li va arribar la notícia que Herkhuf havia tornat d'una de les expedicions comercials a l'interior d'Àfrica i que ho feia acompanyat d'un pigmeu. Ni l'encens, ni les pells de pantera, ni els valuosos olis i fustes que el príncep d'Elefantina havia portat de lluny van cridar l'atenció del monarca egipci. En canvi va enviar una missiva a Herkhuf perquè posés tots els mitjans que tingués al seu abast perquè el pigmeu arribés sa i estalvi a la cort. El rei egipci tenia moltes ganes de conèixer aquest petit personatge que venia de la "Terra dels habitants de l'Horitzó".

A l'entrada del temple funerari de la reina Hatsepsut -una de les poques dones que van regnar a Egipte- encara avui trobem les restes fossilitzades de dos exemplars de l'arbre de l'encens, *Boswellia Sacra*. Aquests arbres van arribar a Tebes procedents del país de Punt, un lloc que alguns situen a la banya d'Àfrica o, fins i tot, al sud d'Aràbia. Als relleus del temple funerari de la reina egípcia, descobrirem com els egipcis van arribar al remot país de Punt i com van aconseguir els arbres que produïen la valuosa resina.

L'ANTIGA NÚBIA

Dijous 21 d'abril, a les 19 h

Tombos és un petit poble de Sudan situat a la vora del Nil. Entre els blocs de granit arrodonits per l'erosió que hi ha al voltant de les cases d'aquest plàcid lloc descansa una estàtua inacabada del rei Taharqa, un dels faraons negres que van regnar a Egipte durant la XXV dinastia. Qui van ser aquests faraons i com van arribar al poder? Buscarem respostes en un viatge Nil a dalt, recorrent l'antiga Núbia, fins a trobar la confluència dels dos Nils a Khartoum, la capital de l'actual Sudan.

Amenhotep fill de Hapu, l'arquitecte al servei del faraó Amenhotep III, va erigir diverses columnes colossals als temples d'Amón de Karnak, Luxor i fora del regne. En efecte, entre els camps cultivats del poble nubi de Soleb, encara avui s'aixequen les columnes del temple egipci més bell construït més enllà de les fronteres d'Egipte.

EL SOMNI D'ALEXANDRE

Dijous 28 d'abril, a les 19 h

Quan va arribar a Egipte, Alexandre el Gran va fundar una ciutat que batejaria amb el seu propi nom (Alexandria) i que acabaria convertint-se en el principal centre de saber de l'Antiguitat. Després va emprendre un llarg viatge fins a l'oasi de Siwa, on hi havia el temple d'Amon, i el sacerdot que el custodiava li va fer saber que era fill del déu egipci. D'aquesta manera, el macedoni va poder ser coronat com a rei d'Egipte i per aquest motiu el trobem representat com a tal als relleus com els del temple de Cnum, a l'illa d'Elefantina.

No gaire lluny d'Elefantina hi ha el temple d'Isis de Filae, l'últim temple egipci que va romandre en funcionament. Allí, el sacerdot Esmetakhom va gravar la darrera inscripció jeroglífica de la que tenim constància, era de l'any 394 i anava dedicada al déu nubi Merula. Un segle i mig més tard, el temple es va convertir en una església cristiana dedicada a Sant Esteve.

VEIG COSES MERAVELLOSES!

Dissabte 5 de març, a les 18 h

Diumenge 6 de març, a les 12 h

Acompanyats per una arqueòloga, visitarem les tombes dels faraons. Travessarem passadissos i estades fins arribar a la cambra funerària. Observarem com era la vida al més enllà a partir de les escenes pintades a les parets, els jeroglífics i els objectes de l'aixovar que anirem trobant pel camí, i que, alhora, reflecteixen com un mirall el seu món real.

En aquesta conferència pensada per a tota la família veurem coses fascinants: descobrirem aquestes cases de l'eternitat que perpetuaven el poder absolut dels reis.

A càrrec de **Núria Roselló**, arqueòloga, docent i divulgadora del patrimoni cultural.

Activitat recomanada per a nens i nenes a partir de 8 anys.

VISITA COMENTADA: FARAÓ. REI D'EGIPTE

Del 14 de febrer al 15 de maig de 2022

La visita està dirigida per un educador/a que, a partir del diàleg amb els participants, presenta els temes clau de l'exposició, els contextualitza i resol els possibles dubtes o preguntes que puguin sorgir.

HORARIS

Dilluns i dijous, a les 18 h, en català

Dimarts, a les 18 h, en català

VISITA EN FAMÍLIA: UN ENCÀRREC FARAÒNIC

Del 18 de febrer al 15 de maig de 2022

Es tracta d'una visita especialment pensada per a famílies que inclou un recorregut per l'exposició i les activitats participatives dins l'espai expositiu. Conduïdes per un educador/a, les visites es basen en un tema principal de l'exposició que es desenvolupa al voltant de les obres exposades.

Activitat recomanada per a famílies amb nens i nenes a partir de 8 anys.

HORARIS

Divendres 18 de febrer, a les 18 h

Dissabtes 12 i 26 de març, 9 i 23 d'abril, 7 i 21 de maig, a les 18 h

Dissabtes 19 i 26 de febrer, i 14 de maig, a les 12 h

Diumenges 27 febrer, 13, 20 i 27 de març, 3, 10, i 24 d'abril, 8 i 15 de maig

Dimarts 19 i dijous 21 d'abril, a les 18h

ESPAI FAMILIAR I EDUCATIU

El Faraó, la imatge d'Egipte (+5)

Activitat educativa i familiar dirigida a endinsar-se al món faraònic i aprendre els simbolismes i atributs que caracteritzaven aquests éssers divins i monàrquics que van ser els faraons d'Egipte.

Accés gratuït amb l'entrada de l'exposició. Aforament limitat

FARAÓ

Rei d'Egipte

Del 10 de febrer al 15 de maig de 2022

CaixaForum Palma
Plaça de Weyler, 3
07001 Palma
Tel.: 971 178 512
icaixaforumpalma@magmacultura.com

HORARI
De dilluns a dissabte, de 10 a 20 h
Diumenges i festius, d'11 a 14 h

Es recomana l'adquisició d'entrades a través del web del centre:
www.caixaforum.org

Àrea de Comunicació de la Fundació "la Caixa"
Paula Baldrich: 620 17 18 96 / pbaldrich@fundaciolacaixa.org
Sala de Premsa: <https://prensa.fundacionlacaixa.org/es/ca>
@FundlaCaixaCAT @CaixaForum_CAT #PixarCaixaForum